

Huoltaja-säätiön kannanotto 5.12.2017 lakiluonnokseen asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa

**Huoltaja-säätiö lakiluonnoksesta:
Valinnanvapautta sosiaalipalveluja tarvitsevien asiakkaiden kustannuksella**

Lakiluonnos asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa heikentäisi toteutuessaan sosiaalipalveluja tarvitsevien asiakkaiden asemaa, katsoo Huoltaja-säätiö. Erityisesti tästä kärsisivät paljon palveluja tarvitsevat.

Lakiehdotuksessa asiakkaan valinnanvapautta lisättäisiin kolmella keinolla: Asiakas voisi valita haluamansa julkisen tai yksityisen sote-keskuksen. Maakunnan liikelaitoksen myöntämää asiakasseteliä voisi käyttää tietyn palvelun hankkimiseen rekisteröidyltä palveluntuottajalta. Henkilökohtaisen budjetin voisivat saada käyttöönsä ne vanhus- ja vammaispalvelujen asiakkaat, joilla on laaja ja pitkäaikainen avuntarve.

Huoltaja-säätiö pitää lähtökohtaisesti asiakkaan valinnanvapauden lisäämistä kannatettavana. On tärkeää, että asiakas voi itse vaikuttaa omaan palvelukokonaisuuteensa.

Lakiluonnoksessa esitetty toimintamalli on kuitenkin ristiriidassa sote-uudistuksen tavoitteiden kanssa. Se pirstoo palvelurakenteet, hankaloittaa palveluiden integrointia ja synnyttää palveluiden välille uusia rajapintoja. Paljon palveluja tarvitsevien kannalta valinnanvapauden järjestelmästä tulee moniportainen.

Sote-keskukset käytännössä lääkärikeskuksia

E erityisen ongelmallisena Huoltaja-säätiö pitää sitä, että vuoden 2021 alusta toimintansa aloittavat sosiaali- ja terveyskeskukset olisivat käytännössä lääkärikeskuksia. Niissä ei olisi lainkaan sosiaalihuoltolain mukaisia sosiaalipalveluita, ainoastaan palveluneuvontaa ja -ohjausta. Sosiaalista tukea, sosiaalihuollon palveluita ja monenlaisia palveluita tarvitsevia asiakkaita sote-keskus palvelisi pois ohjaamalla.

Sote-keskus on kuitenkin tarkoitettu ensimmäiseksi avun lähteeksi, ja siksi sen pitäisi kyetä vastaamaan myös sosiaalisiin avuntarpeisiin.

Kun edellinen lakiversio valinnanvapauslaiksi kompastui perustuslakivaliokunnassa siihen, ettei yksityinen sote-keskus voi käyttää julkista valtaa ja tehdä palvelujen myöntämistä koskevia viranomaispäätöksiä, nyt on menty toiseen ääripäähän.

Lakiluonnoksessa sosiaalityö on kaventunut julkista valtaa käyttäväksi viranomaistyöksi, ja sosiaalipalvelut on siirretty kokonaisuudessaan maakunnan liikelaitokseen.

Viranomaistyö on sosiaalihuollossa kuitenkin vain jäävuoren huippu. Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus ovat pääosin ihmisten kohtaamista, psykososiaalista tukea, tukiverkoston rakentamista, monipuolista viestintää ja rakenteellista sosiaalityötä.

Lakiluonnoksen mukaisessa sote-keskuksessa ei ole asiakasta hyödyttävää palveluintegraatiota: sosiaalipalvelujen lisäksi sieltä puuttuvat mielenterveys- ja päihdepalvelut. Tämä on kohtalokasta paljon palveluja tarvitseville. Ratkaisuksi ei riitä se, että maakunnan liikelaitos veloitetaan jalkauttamaan sosiaalityötä fyysisesti tai digitaalisesti sote-keskukseen. Sitä kautta ei synny yhteensovittavaa työtä pysyväksi osaksi sote-keskuksen rakennetta ja yhteisiä työkäytäntöjä.

Sosiaaliset ongelmat kuormittavat terveyttä

Valinnanvapausmallin on arvioitu lisäävän lääkäri- ja sairaalahoitojen määrää vähintään 10 prosenttia. Tämän aiheuttaisi pääosin lievien ja itsestään paranevien sairauksien hoitaminen. Se ei kaventaisi hyvinvointi- ja terveyseroja, mitä uudistuksella piti tavoitella.

Jos järjestelmällä haetaan kustannusvaikuttavuutta, on tärkeää, että sote-keskus toimii asiakaslähtöisesti ja voi jo varhaisessa vaiheessa auttaa terveysongelmissa ja sosiaalisissa vaikeuksissa.

Heikko sosioekonominen asema, epäsuotuisat asumisolot, syrjäytyminen, työttömyys ja yksinäisyys kuormittavat merkittävästi terveyttä. Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseksi tarvitaan tietoa terveyden sosiaalisista tekijöistä ja niihin vaikuttamisesta.

Tulevassa järjestelmässä on myös ratkaistava kysymykset sosiaalihuollon toimintaa koskevan tiedon systemaattisesta keräämisestä ja käytäntöä palvelevasta tieteellisestä tutkimuksesta. Kansalaisten kannalta on olennaista, että myös sosiaalipalvelujen kehittämiseksi on käytettävissä luotettavaa ja tutkittua tietoa toiminnan sisällöstä ja vaikuttavuudesta.

Valinnanvapauslaki rajoittaa maakuntien itsehallintoa

Sote-uudistuksen rinnalla toteutetaan maakuntauudistusta. Valinnanvapauslaki sotii myös sitä vastaan. Valinnanvapauslaki rajoittaa palveluiden järjestämisvastuuseen ja maakuntien itsehallintoon kuuluvaa oikeutta päättää palveluiden tuottamistavasta ja ohjata palveluita kokonaisuutena.

Järjestämisvastuun kantaminen ja palvelujen integraatio on kyseenalaista, kun iso osa palveluista siirtyy yritysten vastuulle ja markkinaperusteiseen ohjaukseen. Huoltaja-säätiö näkee, että palvelutuotanto pirstoutuu käytännössä maakuntien tosiasiallisen ohjauksellisen ohjauksellisen ulkopuolelle, ja palveluihin syntyy asiakkaan näkökulmasta nykyiseen verrattuna uusia rajapintoja.

Sosiaali- ja terveysministeriö lähetti uusimman version valinnanvapauslakiehdotuksesta lausuntokierrokselle marraskuun alussa. Lausuntoaika päättyy 15.12.2017. Hallituksen valinnanvapauslakiesitys on määrä antaa eduskunnalle maaliskuussa 2018, ja se on tarkoitus käsitellä yhdessä sote-järjestämislakiesityksen kanssa.

***

Lisätietoja:

Huoltaja-säätiön hallituksen puheenjohtaja **Harri Jokiranta**, puh. 040 774 8402

Huoltaja-säätiön hallituksen varapuheenjohtaja **Marja Heikkilä**, puh. 0400 546 613

Huoltaja-säätiön toiminnanjohtaja **Lea Suoninen-Erhiö**, puh. 050 441 7063

Vuonna 1953 perustettu Huoltaja-säätiö sr on riippumaton sosiaalihuollon asiantuntija ja edistäjä.